

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

פס"ד בענין תביעת זכויות ירושה

תיק מס' 35-תש"ס

נושא הדיון

שלוש אחיות תובעות מאחותן הרביעית ובעלה מגרש שנקנה ע"י הוריהן במשותף. האב מת, והאמא מוחזקת ע"י הבנות. לטענת התובעות, כשמת אביהן ירשו את חלקו כל הבנות. הן טוענות שהפתעו לגלות שהנתבעת ובעלה רשמו את המגרש על שם עצמם ובנו עליו בית לעצמם, בלי ליידע ולשתף את כל האחיות. לטענותיהן הרישום ע"ש הנתבעת ובעלה לא נעשה כדין, והמגרש נשאר בבעלות ההורים, וגם הן יורשות אותו.

התובעות טוענות עוד שאמן ספרה להן שהבת הנתבעת הבטיחה לה שתבנה בית גם לה ליד הנתבעת, אך למרות זאת צריכה האמא להתגלגל בבתי הבנות.

הנתבעת משיבה שאת המגרש רכשו הם וההורים במשותף כשהתכנית היתה לבנות עליו בית דו משפחתי, האחד לעצמם והשני להורים. בדיון ראשון טענו שאמנם ההורים שילמו עבור השטח עצמו, אך כשחוייבו להשלים עבור הפיתוח, עם התראה לביטול כל העיסקה במקרה שלא ישלמו, הציעו לבת הנתבעת ולבעלה שהם ישלמו את החוב עבור הפיתוח והכל יהיה שייך להם. הבת הנתבעת ובעלה שילמו מכספם את החוב, והמוכר רשם את המגרש על שמם. לטענתם, האב חתם על מסמך העברת בעלות לבת הנתבעת ולבעלה, תמורת תשלום דמי הפיתוח שהוא חייב, ומסמך זה היה אצל העו"ד שביצע את העברת המגרש על שמם, לאחר שאימת את החתימה. בדיון שני טענו הנתבעים שהם שילמו מכספם גם חלק מתשלום המגרש עצמו, כשנתיים לפני העברת הבעלות עבור החוב לפיתוח.

האחיות התובעות טוענות שבזמנו שאלו את אמן מה עם החוב לפיתוח והיא ענתה להן שבעלה של הנתבעת כבר יסדר את התשלום. הן הבינו שהגיס ישלם מכספי האב, שפנקס הצ'קים שלו היה בידו לצורך התשלומים. הנתבעת משיבה שהאמא היתה היוזמת של העברת המגרש על שמם, והסכימה עם מה שעשה בעלה, ומה שלא חתמה בכתב ידה, זה משום שדבר זה לא נדרש ממנה, וכל העסקים שהיו להם חתם הבעל לבדו.

האמא הוזמנה לבירור בביה"ד, והיא מאשרת שבעלה אכן חתם על המסמך עבור חתנה, על פי בקשתה. היא מספרת שחתנה בקש את החתימה, אך טוענת שאינה מבינה מה כתוב במסמך. לפי דבריה, בעלה היה חולה ושכב במטה. היא מוסיפה ששאר הבנות לא ידעו על החתימה. היא אומרת שלא נשארו לה נכסים וכספים מלבד דירה שקנו לה הבנות.

השאלות לדיון

- א. האם מספיקה חתימת הבעל על שטר המכירה, בלי חתימת האשה שגם היא שותפה בבעלות.
- ב. זקן שהיה חולה שחתם על שטר מכירה למי שטיפל בו, האם חתימתו כשרה או שחוששים שחתם שלא בדעה צלולה או מתוך לחץ נפשי.
- ג. האם חייבים הבנים לפרנס אביהם כשאין לאב ממה לפרנס עצמו, או כשנתן נכסיו לבניו.

תשובה

א. כתב בית שמואל אזה"ע סי' פו ס"ק יט בשם הז"ח: שני שותפים צמחורה אחת ומכר אחד סחורה צלי ידיעת חצירו, אין לריך הלוקח להחזיר הסחורה הואיל והוא דרכו למכור, רק זה השותף חייב לשלם לחצירו מה שהפסיד לו כשמכרו קודם הזמן, כמש"כ בשו"ע חו"מ סי' קעו סעי' יד. וצ"ח מאיר שם כתב לחלק בין שותף שמכר קודם הזמן שהמקח קיים, לבין שליח שעבר על דעת משלחו דהמקח בטל, וש"ח הש"ך סי' עז ס"ק יט כתב כן מן הטעם שאל"כ אין מי שיהיה לו עסק עם שותף עד שיתרלה השני. וכ"כ בשו"ת אבני לזק חו"מ סי' יב, ומהרש"ם ח"ה סי' כח, והגהות חכמת שלמה לשו"ע חו"מ סי' קעו סעי' יד, ועיי' פד"ר כרך י עמ' 348.

ובנידון דידן שטוענות התובעות שאין תוקף למתנה שכתב אביהן לנתבעת ובעלה מכיון שאמן לא חתמה עליה, נראה עפ"י מסקנת הפוסקים הנ"ל, שאפ"י אם המתנה נעשתה שלא צדיעת האמא ובניגוד לרלוכה, מ"מ אין המקבלת לריכה להחזיר המתנה, מה גם שלטענת הנתבעת - שגם התובעות הודו לזה בדיון השני - האמא היתה היוזמת של אותה מתנה, צודאי שמספיקה חתימת הבעל.

ב. אם תוכח טענת התובעות שהאבא לא היה צדעה ללולה כשחתם על המכירה, תיבטל המכירה. אך כל עוד לא הוכיח זאת, אי אפשר לבטל את המכירה, כיון שהקונה מוחזק צממכר ובשטר המכירה, והממע"ה. ואע"פ שידוע לנו שהוריים היו תלויים בחסדיו של הצת ובעלה להם חתם האבא על מכירת המגרש, אין זו סיבה מספקת לבטל את המכירה, שהרי זה אנוס מחמת עלמו, ופסק בשו"ע סי' רה סעי' יד.

יב שאס מכר מחמת אונס עלמי, כגון שהיה דחוק למעות, לא הוי אונסא וזכינה זכיני. ועיי' לין אליעזר חט"ז סי' נג, וקובץ "וחי בהם" קובץ ב' עמ' 95 לכותב השורות.

ג. בגמ' כתובות מט ב אמר רבי אילעא אמר ר"ל באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונים מהם. ופרש"י ולא מן הדין אלא תקנת חכמים היא. ובהג"א כתובות פ"ד סי' טו כתב בגדר הדין, דכל מתנה שאדם נותן ליורשיו הרי היא כירושה בעלמא. וכעיי' בתורי"ד שם נ א דהנכסים בחזקת האב עומדים לגבי מזונות. ובגמ' שם איבעיא להו הלכתא כוותיה או לית הלכתא כוותיה, ת"ש דרבי חנינא ור' יונתן הוו קיימי אתא ההוא גברא גחין ונשקיה לר' יונתן אכרעיה. א"ל ר' חנינא מאי האי, א"ל כותב נכסיו לבניו הוא ועשיתנהו לזניה (ופרש"י כפיתי אותם בחזקה. ומפני שטרחתי עליו לפני מסורת הדין מחצביני). אי אמרת בשלמא לאו דינא, משו"ה עשתיניהו, אלא אי אמרת דינא, עשיינהו בעי. ופרש"י אין כאן גמילות טובה להחזיק לו טובה, שעל כרחו ישפוט אמת. ופסק הרי"ף שם וז"י חו"מ סי' רנז בשם תשו' הרשב"א ח"ו סי' ריו שהנותן נכסיו אפי' לבניו אין הוא ואשתו ניזונים מהם, ואין הלכה כר"ל. וכן מפורש בגמ' ז"מ עה שהכותב נכסיו לבנו בחייו הרי הוא מאותם שזועקין ואינן נענין, ופרש"י שהוא גרם לעלמו. אמנם הרא"ש קדושין פ"ק סי' נ הביא דעת הירושלמי קדושין שם שכופין את הבנים לזון את אביהם כשכתב להם כל נכסיו (ולא כתום' שם לב א בשם ר"ח ור"י שפי' דברי הירושלמי כשאין לאב לזון עלמו דחייבים הבנים לזונו משלהם).

ובנידון דידן, אם יתברר שאין לאס כסף ונכסים משל עלמה לפרנס עלמה, ולזנות יש ממה לפרנסה, הרי בזה פסקו תום' קדושין בשם השאילתות ור"ח ור"י שכופין הבנים לפרנס אביהם, וכ"פ הרמב"ם ממרים פ"ו ה"ג וש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ה שמדין כבוד אב אס אין ממון לאב ויש לבן כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול, ועיי' רמב"ם מתנות עניים פ"י הט"ז ורמ"א בשו"ע שם וש"ע שם סי' רנא סעי' ג שהנותן מזונות לאביו ולאמו ה"ז בכלל הדיקה. ובזה חייבות כל הבנות בשוה. ואמנם, הבת שקבלה את המגרש חייבת חוב נוסף לזון את האמא, לפי ריש לקיש מתקנת אושא, וכן הוא לפי הרא"ש בדעת הירושלמי, ואילו לפי מסקנת הגמ' בכתובות החיוב בזה הוא רק לפני מסורת הדין. ואס יתברר שיס לאמא כסף או נכסים לפרנס עלמה, אע"פ שכן הדין אין לחייב הבנות לפרנס את האמא משלהן, מ"מ למאן תיחשב להן. ולמעשה נראה שכוון עושות כל הבנות שמחזיקות ומפרנסות את האמא לסירוגין, אלא שלפני מסורת הדין נראה לחייב את הנתבעת שקבלה את המגרש מהוריה, להחזיק את האמא בציתה כפול זמן מכל אחת מהאחיות האחרות. ושלו' על ישראל.